

Ravnosť v kultúre

Finančne podporilo
**MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

Názov projektu: Rovnosť v kultúre, 2025

Autori: Tím DeafStudio

Vydal: © DeafStudio, 2025

DeafStudio o.z.

Sibírska 6960/30, 080 01 Prešov

www.deafstudio.net

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Rovnosť prístupu ku kultúre pre nepočujúcich.....	5
3. Ako majú kultúrne inštitúcie sprístupňovať obsah nepočujúcim.....	7
4. Právo nepočujúcich na informácie v kultúre.....	9
5. Ako nepočujúci môžu aktívne využívať kultúrne príležitosti.....	11
6. Tvorba kultúry nepočujúcimi.....	14
7. Záver.....	16

1. Úvod

Tento dokument vznikol s cieľom podporiť rovnosť v kultúre a zvýšiť dostupnosť informácií pre komunitu nepočujúcich. Obsahuje súbor tém, ktoré vysvetľujú, ako môžu kultúrne inštitúcie, tvorcovia aj samotní nepočujúci prispieť k tomu, aby kultúrny život bol skutočne otvorený a prístupný pre všetkých. Dokument predstavuje základné informácie o právach nepočujúcich, prekážkach, ktoré v kultúre zažívajú, a praktických spôsoboch, ako tieto bariéry odstraňovať. Jeho cieľom je podpora inklúzie, informovanosti a aktívneho zapojenia komunity do kultúrneho diania. Každá téma v tomto dokumente obsahuje QR kód s odkazom na video v slovenskom posunkovom jazyku, ktoré umožňuje jednoduché a zrozumiteľné spracovanie obsahu pre nepočujúcich čitateľov.

Poznámka pre QR kód:

2. Rovnosť prístupu ku kultúre pre nepočujúcich

Rovnosť prístupu ku kultúre znamená, že každý človek má mať rovnakú možnosť rozumieť kultúrnym podujatiam, zúčastňovať sa na nich a využívať ich bez bariér. Kultúra je dôležitou súčasťou života, ktorá rozširuje naše poznanie, podporuje kreativitu, spája ľudí a vytvára priestor pre vzdelávanie aj oddych. Do kultúrneho života patria divadlá, koncerty, múzeá, galérie, festivaly, filmy aj online obsah ako videá či livestreamy. Aby bola kultúra skutočne prístupná všetkým, musí byť dostupná aj pre nepočujúcich.

Mnohí nepočujúci však pri návšteve kultúrnych podujatí narážajú na bariéry, ktoré im bránia v plnohodnotnom zážitku. Najčastejším problémom je:

- nedostatok titulkov alebo tlmočenia do slovenského posunkového jazyka,
- počas predstavení či prednášok často chýbajú informácie vopred o tom, či je program prístupný,
- kultúrne inštitúcie nie vždy poskytujú vizuálne označenia, svetelné upozornenia alebo prehľadný vizuál, ktorý by uľahčil orientáciu,
- bez vhodnej podpory a prispôsobenia nepočujúci často zostávajú na okraji, aj keď by sa radi zúčastnili.

Poznámka pre QR kód:

Rovnosť prístupu nie je výhoda navyše ani služba navyše. Je to základné právo nepočujúcich a zároveň povinnosť kultúrnych inštitúcií vytvárať podmienky, ktoré umožnia každému človeku pochopiť obsah programu. Ak sú informácie poskytované v posunkovom jazyku, s titulkami alebo s jasnými vizuálnymi prvkami, kultúra sa stáva otvoreným priestorom pre všetkých.

Dostupná kultúra má pre nepočujúcich veľký význam. Pomáha znižovať spoločenskú izoláciu, podporuje vzdelávanie, rozvoj osobnosti aj posilnenie komunity. Umožňuje nepočujúcim aktívne sa zapájať do diania, objavovať nové zážitky a rozvíjať svoj talent. Keď sú kultúrne podujatia prístupné, prináša to úžitok nielen nepočujúcim, ale aj celej spoločnosti - rozmanitejšie publikum prináša nové perspektívy a podporuje otvorenú, inkluzívnu kultúru.

Cieľom tejto témy je pripomenúť, že kultúra má patriť každému človeku bez rozdielu. Ak odstraňujeme bariéry a vytvárame obsah dostupný v posunkovom jazyku a s titulovaním, prispievame k rovnosti, dôstojnosti a plnohodnotnému zapojeniu nepočujúcich do kultúrneho života. Rovnosť v kultúre je nielen správna, ale aj potrebná a každý krok smerom k dostupnosti má skutočný význam pre ľudí, ktorí kultúru doteraz nemohli naplno zažiť.

Poznámka pre QR kód:

3. Ako majú kultúrne inštitúcie sprístupňovať obsah nepočujúcim

Kultúrne inštitúcie zohrávajú dôležitú úlohu pri zabezpečovaní rovnosti prístupu pre všetkých návštevníkov, vrátane nepočujúcich. Ak chcú byť divadlá, múzeá, galérie či organizátori podujatí skutočne otvorení a inkluzívni, musia svoj obsah a služby prispôbiť tak, aby boli zrozumiteľné aj pre ľudí, ktorí nepočujú. Sprístupnenie kultúry pre nepočujúcich neznamená náročné technické zásahy. Ide najmä o ochotu myslieť na potreby tejto komunity a ponúknuť také formy komunikácie, ktoré im umožnia rovnaký zážitok ako ostatným.

Jedným zo základných nástrojov sú kvalitné titulky. Pri filmových predstaveniach, videách, prezentáciách či live streamoch by mali byť samozrejmosťou. Titulky musia byť zrozumiteľné, časovo presné a doplnené o potrebné zvukové informácie, ako je hudba, smiech, zvuky prostredia či dôležité audio efekty. Preháňanie textu alebo jeho minimálne množstvo môže znižovať kvalitu, preto je dôležité, aby titulkovanie robili skúsení odborníci. Okrem titulkov má veľký význam aj tlmočenie do slovenského posunkového jazyka. Tlmočník na javisku, naživo počas prezentácie alebo ako vložené okno vo videu výrazne uľahčuje porozumenie a umožňuje nepočujúcim sledovať program bez zbytočného stresu a námahy.

Veľkú úlohu zohrávajú aj vizuálne upozornenia. Svetelné signály, informačné tabule, priehľadné smerovanie, grafické symboly a textové oznamy pomáhajú nepočujúcim orientovať sa v priestore. Pri podujatiach je dôležité, aby všetky dôležité pokyny, napríklad zmeny programu, začiatok predstavenia, evakuačné upozornenia či praktické informácie, ktoré boli dostupné aj vo vizuálnej podobe. Jasná orientácia a čitateľné vizuálne značenie dokážu odstrániť pocit chaosu, ktorý nepočujúci v týchto situáciách často zažívajú.

Poznámka pre QR kód:

Sprístupňovanie kultúry sa týka aj samotných výstav, divadiel a múzeí. Mnohé moderné inštitúcie už dnes vytvárajú tiché zóny, multimediálne kiosky s titulkovým alebo posunkovaným obsahom, dotykové panely či tablety s informáciami v posunkovom jazyku. Pri divadelných predstaveniach sa čoraz častejšie využívajú prepisy dialógov, svetelné obrazovky s titulkami alebo špeciálne predstavenia „s tlmočníkom“. V múzeách vznikajú posunkové audioguide videá a vizuálne výklady, ktoré umožňujú nepočujúcim prežiť expozíciu rovnako ako počujúcim návštevníkom.

Príklady dobrej praxe nájdeme aj na Slovensku. Niektoré filmové festivaly už pravidelne ponúkajú predstavenia s titulkami pre nepočujúcich. Niektoré divadlá organizujú predstavenia s tlmočníkom do posunkového jazyka a múzeá začínajú vytvárať posunkové video výklady pre svoje výstavy. Aj malé kroky, ako označenie pokladne symbolom posunkového jazyka alebo pravidelné informovanie na sociálnych sieťach o prístupnosti programov, môžu výrazne zlepšiť živý kontakt medzi kultúrnymi inštitúciami a komunitou nepočujúcich.

Sprístupňovanie kultúry pre nepočujúcich nie je technický problém, ale prístup a zodpovednosť. Základom je ochota komunikovať, pýtať sa komunity, testovať nové riešenia a zabezpečiť informácie tak, aby boli pre každého rovnako zrozumiteľné. Keď kultúrne inštitúcie aktívne pracujú na

inklúzii, vzniká prostredie, v ktorom sa nepočujúci môžu cítiť vítaní, rešpektovaní a plnohodnotne zapojení do kultúrneho života. Takáto kultúra je bohatšia, živšia a otvorená pre všetkých.

Poznámka pre QR kód:

4. Právo nepočujúcich na informácie v kultúre

Nepočujúci majú právo na rovnaký prístup ku kultúrnym informáciám ako všetci ostatní. Toto právo vychádza zo zásady rovnakého zaobchádzania a rešpektovania ľudskej dôstojnosti. Aby nepočujúci mohli plnohodnotne vnímať kultúrny obsah, musia byť informácie podávané spôsobom, ktorému rozumejú najmä prostredníctvom titulkov a slovenského posunkového jazyka. Rovnosť prístupu neznamená špeciálnu službu alebo výhodu navyše, ale prirodzenú súčasť spravodlivého a inkluzívneho kultúrneho prostredia.

Zákony na Slovensku aj v Európskej únii zdôrazňujú, že každý človek má mať prístup k informáciám bez diskriminácie. Pre oblasť kultúry to znamená, že inštitúcie ako divadlá, kiná, múzeá, galérie či organizátori podujatí majú povinnosť zabezpečiť takú formu komunikácie, ktorá je pre nepočujúcich zrozumiteľná. Právo na prístupné informácie zahŕňa aj to, aby návštevníci vopred vedeli, či je program prístupný či bude tlmočník, titulky alebo vizuálne informácie. Nepočujúci nemajú byť odkázaní na hádanie, domýšľanie alebo osobné zisťovanie na mieste.

Pri audiovizuálnom obsahu je kľúčová povinnosť titulkovania. Filmy, videá, dokumenty alebo multimediálne prezentácie majú byť doplnené o titulky, ktoré obsahujú nielen hovorený text, ale aj informácie o zvukoch, hudbe a dôležitých zvukových efektoch. Titulky poskytujú nepočujúcim úplné porozumenie deja a umožňujú im sledovať kultúrny program bez obmedzení. Pri verejných vystúpeniach, diskusiách či komentovaných prehliadkach je vhodné doplniť aj tlmočenie do slovenského posunkového jazyka, aby komunikácia bola rovnako rýchla, prirodzená a prístupná aj pre ľudí, pre ktorých je posunkový jazyk primárnym komunikačným prostriedkom.

Poznámka pre QR kód:

Dôležitým aspektom je aj dostupnosť informácií počas podujatia. Mnohé oznámenia a pokyny sa často tlmočia len hlasom napríklad začiatok predstavenia, zmena programu, upozornenia alebo organizačné informácie. Nepočujúci tak môžu ľahkoprehliadnúť dôležitý pokyn alebo sa ocitnúť v situácii, kde nevedia, čo sa deje. Kultúrne inštitúcie by preto mali zabezpečiť vizuálne oznámenia, textové oznamy, svetelné upozornenia alebo informačné obrazovky, ktoré zaručia, že všetci návštevníci dostanú rovnaké informácie v rovnakom čase.

Zabezpečenie prístupnosti nie je len splnením zákonnej povinnosti. Je to prejav rešpektu, inklúzie a moderného prístupu ku kultúre. Ak kultúrne inštitúcie vytvárajú prostredie, kde nepočujúci môžu porozumieť programu,

reagovať na informácie a cítiť sa rovnocenní, prispievajú k spravodlivejšej spoločnosti. Rovnosť prístupu k informáciám v kultúre je základným právom, ktoré otvára dvere k plnohodnotnému zapojeniu nepočujúcich do kultúrneho diania a podporuje ich aktívnu účasť, vzdelávanie a osobnostný rozvoj.

Poznámka pre QR kód:

5. Ako nepočujúci môžu aktívne využívať kultúrne príležitosti

Nepočujúci majú dnes stále viac možností zúčastňovať sa kultúrneho diania, no často nevedia, kde hľadať podujatia, ktoré sú pre nich prístupné. Aj keď nie všetky kultúrne inštitúcie zabezpečujú titulky alebo tlmočenie, existuje množstvo spôsobov, ako si nepočujúci môžu aktívne vyhľadávať, overovať a využívať kultúrne príležitosti naplno. Dôležité je vedieť, kde hľadať informácie, ako komunikovať svoje potreby a ako si vybrať podujatia, ktoré sú skutočne dostupné.

Jedným z prvých krokov je sledovanie podujatí, ktoré ponúkajú titulky alebo tlmočenie do slovenského posunkového jazyka. Mnohé divadlá, filmové festivaly, galérie či múzeá tieto informácie uvádzajú na svojich webových stránkach, sociálnych sieťach alebo v sekcii „Prístupnosť“. Nepočujúci môžu vyhľadávať označenia ako „titulky pre nepočujúcich“, „SPJ tlmočenie“ alebo medzinárodné symboly posunkového jazyka. Užitočné je

aj sledovať organizácie, ktoré sa venujú kultúrnej dostupnosti často zdieľajú odporúčania a plánované inkluzívne akcie.

Ak podujatie, o ktoré má nepočujúci záujem, tlmočníka neponúka, je možné o jeho zabezpečenie požiadať. Organizátori často nemusia vedieť, že je o tlmočenie záujem. Stačí ich kontaktovať e-mailom alebo cez sociálne siete, vysvetliť potrebu tlmočníka a požiadať o podporu. Mnohé inštitúcie sú ochotné tlmočníka zabezpečiť, najmä ak to stihnú naplánovať vopred. Nepočujúci tak môžu aktívne ovplyvniť, aby sa kultúrne prostredie zlepšovalo a stávalo sa inkluzívnejším. Táto komunikácia zároveň pomáha inštitúciám lepšie pochopiť potreby komunity.

Poznámka pre QR kód:

Dnes už existujú aj početné kultúrne akcie, ktoré sú bežne dostupné pre nepočujúcich. Filmové festivaly ponúkajú projekcie s titulkami pre nepočujúcich, múzeá pripravujú video výklady v posunkovom jazyku a niektoré divadlá pravidelne organizujú predstavenia s tlmočníkom. Mnohé kultúrne centrá umožňujú vizuálne správy, textové oznamy či používanie aplikácií, ktoré dopĺňajú informácie v real-time. Aj bežné mestské podujatia, koncerty či prednášky už často myslia na vizuálnu podporu alebo sprievodné materiály, ktoré pomáhajú lepšiemu porozumeniu programu.

Pri výbere podujatia je užitočné vopred si skontrolovať, či je múzeum, festival alebo výstava prístupná pre nepočujúcich. Niektoré múzeá majú interaktívne exponáty s titulkami, video obsah v posunkovom jazyku alebo

priehládnú grafiku. Festivaly často zverejňujú program s možnosťou filtrovania podľa prístupnosti. Na výstavách môže byť výhodou prítomnosť vizuálnych panelov, textových vysvetliviek alebo digitálnych sprievodcov, ktorí umožňujú nepočujúcim porozumieť obsahu bez potreby zvukovej informácie. Čím viac informácií si nepočujúci zistia vopred, tým lepší bude výsledný zážitok.

Aktívne využívanie kultúrnych príležitostí neznamená len pasívne sledovanie toho, čo je dostupné, ale aj vytváranie dopytu po inklúzii. Keď nepočujúci komunikujú svoje potreby, odporúčajú prístupné podujatia ostatným alebo spolupracujú s kultúrnymi inštitúciami, pomáhajú budovať prostredie, kde je kultúra prirodzene prístupná pre všetkých. Každý krok či už ide o požiadanie o titulky, spätnú väzbu pre organizátora alebo zdieľanie pozitívnej skúsenosti - prispieva k zmene, ktorá má hodnotu pre celú komunitu.

Poznámka pre QR kód:

6. Tvorba kultúry nepočujúcimi

Kultúra nie je len o tom, čo vytvárajú veľké inštitúcie. Kultúru tvoria predovšetkým ľudia. A medzi nimi majú svoje miesto aj nepočujúci umelci, tvorcovia a aktívni členovia komunity, ktorí kultúrny život obohacujú unikátnym pohľadom a kreativitou vychádzajúcou zo sveta ticha. Nepočujúci tvoria filmy, divadelné predstavenia, vizuálne umenie, fotografie, tanečné vystúpenia, literárne diela a mnohé ďalšie formy umeleckého prejavu. Ich tvorba je rovnocenná, hodnotná a dôležitá pre celú spoločnosť.

Existuje mnoho inšpiratívnych príkladov nepočujúcich umelcov, ktorí svojou tvorbou prekonávajú bariéry a otvárajú dvere ostatným. Mnohí z nich pôsobia ako herci v posunkovom jazyku, filmoví tvorcovia, výtvarníci, fotografi, tanečníci či hudobníci využívajúci vibrácie a vizuálne rytmy. Títo tvorcovia dokazujú, že kreativita nie je závislá od sluchu, ale od talentu, vášne a odhodlania. Ich práca zároveň prináša nový vizuálny jazyk, nové formy interpretácie a nové umelecké zážitky, ktoré obohacujú kultúrnu scénu.

Podpora kultúrnej tvorby priamo z komunity nepočujúcich má zásadný význam. Keď nepočujúci sami tvoria obsah, vznikajú diela, ktoré sú autentické, presné a reflektujú skúsenosti, ktoré počujúci tvorcovia často nepoznajú alebo nevedia zachytiť. Tieto projekty prinášajú pravdivý obraz života komunity, poukazujú na jej hodnoty a problémy a zároveň pomáhajú znižovať stereotypy. Keď kultúrne inštitúcie dávajú priestor nepočujúcim tvorcom, posilňujú rozmanitosť kultúrneho prostredia a vytvárajú priestor pre nové perspektívy a nové umelecké smery.

Poznámka pre QR kód:

Tvorba kultúry nepočujúcimi tiež výrazne posilňuje identitu komunity. Umelecké diela, filmy, predstavenia alebo výstavy vytvorené nepočujúcimi pomáhajú mladým ľuďom z komunity vidieť pozitívne vzory, s ktorými sa môžu stotožniť. Keď vidia, že nepočujúci môžu byť úspešnými umelcami, režisérmi, interpretmi či pedagógmi, získavajú motiváciu veriť vo vlastné schopnosti a rozvíjať svoj talent. Kultúra tak priamo podporuje sebadôveru, hrdosť na identitu a pocit spolupatričnosti.

Inšpiratívne príbehy nepočujúcich umelcov majú silu meniť pohľad spoločnosti. Ukazujú, že nepočujúci nie sú len pasívnymi prijímateľmi kultúry, ale jej aktívnymi tvorcami. Ich príspevok obohacuje umelecký svet, prináša nové nápady, nové formy expresie a nové zážitky. Podpora a viditeľnosť nepočujúcich tvorcov sú preto dôležité nielen pre komunitu samotnú, ale aj pre celú kultúrnu scénu. Keď kultúra dáva priestor rôznym hlasom a rôznym spôsobom vyjadrovania, stáva sa silnejšou, otvorenejšou a skutočne inkluzívnou.

Tvorba kultúry nepočujúcimi je dôkazom toho, že bariéry možno prekonávať kreativitou, spoluprácou a vzájomnou podporou. Keď spoločnosť podporuje nepočujúcich umelcov, investuje do budúcnosti, ktorá je bohatšia o rozmanité talenty, autentické príbehy a umelecké diela, ktoré majú hodnotu pre všetkých. Každý nepočujúci tvorca, každý nový projekt a každé nové umelecké dielo posúva komunitu vpred a inšpiruje ďalšiu generáciu, aby sa nebála tvoriť, snívať a deliť sa o svoju jedinečnú skúsenosť.

Poznámka pre QR kód:

7. Záver

Kultúra patrí všetkým. Keď je prístupná aj pre nepočujúcich, celá spoločnosť sa stáva otvorenejšou, spravodlivejšou a rozmanitejšou. Veríme, že informácie a odporúčania uvedené v tomto dokumente pomôžu zlepšiť porozumenie, odstraňovať bariéry a podporovať rovnaké príležitosti v kultúrnom prostredí. Každý malý krok má význam pre komunitu aj pre kultúrne prostredie ako celok. Tento dokument bude pravidelne aktualizovaný, aby reagoval na najnovšie trendy, skúsenosti a potreby nepočujúcich návštevníkov kultúry.

Poznámka pre QR kód:

